

30 aprilie 1936; p. 346, nr. 253 și 253 a; 26 mai 1939; nr. 254 și 254 a, 1 noiembrie 1940, efigie în profil spre dreapta; p. 348-349, 1000 lei, tipul III, nr. 304; 15 martie 1934 și 5000 lei, tipul I, nr. 325; 31 martie 1931, efigie din față cu privirea ținută spre stânga.

<sup>4</sup>*Ibidem*, p. 418, Expoziția numismatică a Municipiului București ... nr. 419.

<sup>5</sup>*Ibidem*, p. 351, nr. 352, tipul II, descrierea bancnotei.

<sup>6</sup>*Ibidem*, p. 352, nr. 326-328 și p. 368 pentru filigran.

<sup>7</sup>*Ibidem*, p. 345-346, tipul III, 10 emisiuni între anii 1934-1943.

<sup>8</sup>*Ibidem*, p. 348, nr. 304; Desenator A. Murnu.

<sup>9</sup>*Ibidem*, p. 338, nr. 133 și 134; Desenator A. Murnu.

<sup>10</sup>*Ibidem*, p. 353, nr. 343 și 344; Desenator S. Zănea.

LES ESSAIS POUR LE BILLET DE BANQUE DE 5000 LEI 1943-1945  
DES COLLECTIONS DU CABINET NUMISMATIQUE DU MUSÉE  
D'HISTOIRE ET D'ART DU MUNICIPE DE BUCAREST

RÉSUMÉ

On présente trois essais de couleur pour le billet de banque de 5000 lei émis entre le 28 IX 1943 et le 20 XII 1945. Les essais sont imprimés seulement sur l'avant en orange, brun foncé et rouge-cerise sur papier gris-blanchâtre ayant Trajan en filigrane avec la date du 23 mars 1943. Sur l'essai rouge-cerise on a imprimé aussi le numéro de série. Finalement ces trois essais ne furent pas acceptés, le billet de banque émis étant imprimé en bleu-ciel.

EXPLICATION DES FIGURES

Pl. I. Les trois essais du billet de banque de 5000 lei 1943-1945 (amointris).

REFLECȚII ASUPRA MONEDEI COMEMORATIVE  
UNGARE ÎN CINSTEA TRANSILVĂNEANULUI CSOMA  
SÁNDOR DIN CHIURUȘ

GERHARDT HOCHSTRASSER

Cu prilejul împlinirii a 200 de ani de la nașterea (în martie 1784) la Chiuruș, județul Covasna, a filologului Csoma Sándor, a fost bătută în Ungaria o monedă comemorativă de 100 de forinți din cupru-nichel. Tirajul general a fost de 30 000 de bucăți; a fost deci o monedă mai puțin destinată circulației în interiorul Ungariei, și mai mult colecționarilor și exportului. Revistele numismatice apusene au și adus-o în rubrica lor de noutăți. Deși moneda a fost bătută pentru a aniversa ziua de naștere a filologului transilvănean, nu a fost specificat locul lui de naștere, iar revistele numismatice străine nu aveau de unde ști că sărbătoritul nu este, de fapt, un ungur (în sensul de locuitor al Ungariei), ci un transilvănean. La insistența noastră, revista *Geldgeschichtliche Nachrichten* din Frankfurt pe Main a adus în numărul ei 106/1985, p. 85, cel puțin o mică rectificare a informației greșite asupra acestei monede din aceeași revistă nr. 103/1984, p. 284. Revista colecționarilor austrieci a refuzat să aducă o explicație asupra adevăratei patrii a lui Csoma Sándor, pentru a evita eventualele discuții cu vecinii lor. Revista *Numismatisches Nachrichtenblatt* a publicat, până la urmă, necesara luare de poziție asupra persoanei lui Kőrösi Csoma Sándor<sup>1</sup>. Adevăratul lui nume este Csoma Sándor (= Alexandru), la care și-a adăugat mai târziu supranumele Kőrösi (= cel din Chiuruș), pentru a-și arăta locul de naștere. Csoma Sándor era copilul unei familii de secui de rând, deci supranumele lui nu reprezintă un titlu de noblete. Cărțile sale despre limba tibetană, publicate la Calcutta, în 1834, indică pe „Alexander Csoma de Kőrös, Siculo-Hungarian of Transylvania” (=secuio-maghiar din Transilvania) ca autor<sup>2</sup>. „Alexander Csoma de Kőrös” a decedat în ziua de 11 aprilie 1842 și este înmormântat în cimitirul englez din Darjeeling, în India<sup>3</sup>.

Toată lumea știe că Alexandru Csoma este secuio prin naștere. Se știe foarte bine că secuioii nu sunt maghiari, ci au fost un trib turcic<sup>4</sup>, ce a fost maghiarizat de timpuriu. Astfel, L. Bányai scrie: „Făcând parte din ultimele triburi atașate uniunii de triburi a maghiarilor, rolul secuioilor a fost, după tradiția popoarelor nomade, de a merge la luptă în frunte, iar după așezare de a se stabili în zona exterioară a teritoriului ocupat, ca grăniceri. Prima lor așezare cunoscută este în părțile bihorene, a doua în podișul Transilvaniei, a treia în partea Târnavelor, iar ultima în regiunea munților Harghitei și a Carpaților răsăriteni. Cronica lui Kézai Simon din secolul al XIII-lea prezintă pe secuioii ca descendenți ai hunilor care s-au așezat alături de

BSNR, LXXXVI-LXXXVII, 1992-1993, p. 237-239

români. Legenda originii hunice a secuilor provine, probabil, din faptul că ei au absorbit unele rămășițe avare, care s-au considerat pe ei însuși ca « huni »<sup>5</sup>.

Alexandru Csoma a folosit, desigur, limba maghiară ca limbă maternă, pe care a iubit-o într-atâta, încât a pornit spre Centrul Asiei în căutarea vechii patrii a maghiarilor. Patria lui Alexandru Csoma nu a fost însă regatul Ungaria, ci marele principat Transilvania, țară bine delimitată politic de regatul Ungariei, tot timpul vieții sale (1784-1842). Noi știm foarte bine acest lucru, dar Ministerul Finanțelor din Ungaria l-a ignorat, dând aprobarea pentru baterea acestei monede comemorative, de parcă Csoma ar fi fost locuitor al Ungariei. Csoma s-a declarat, în timpul vieții sale, clar ca originar din Transilvania. În regatul Ungariei nu a trăit decât câteva săptămâni, și anume în timpul traversării Ungariei spre Germania (a studiat în anii 1815-1817 la Göttingen) și înapoi în Transilvania și în timpul colectării fondurilor necesare călătoriei sale spre Asia. Desigur, *Magyar Lexikon* (V, p. 547) îl poate prezenta în 1880 ca „marele călător-explorator ungar”, deoarece Transilvania a fost înglobată între anii 1867-1918 regatului Ungariei, dar această afirmație este astăzi depășită, odată cu unirea Transilvaniei cu țara mamă.

Trebuie, deci, să repetăm că Csoma Sándor este secu și nu ungar, patria sa este Transilvania, deci România și nu Ungaria, iar meritele sale filologice se limitează la studiul limbii tibetane. În vechea patrie a maghiarilor nu a ajuns niciodată – ea se află de fapt în zona Volgăi și nu în Asia centrală. Prezentarea lui în revistele apusene, care nu s-au documentat deloc, drept „marele călător-explorator și filolog ungar” este complet greșită. O mare vină o poartă și producătorii monedei comemorative, care nu au indicat locul de naștere al numelui filolog, cu toate că tocmai nașterea lui a fost comemorată. La Chiuruș, locul lui de naștere s-a ridicat acum vreo 30 de ani un bust al lui Csoma Sándor. Nu găsim corect faptul că unii „oameni de știință” din Ungaria de astăzi și din Europa apuseană pornesc, în luările lor de poziție, de la punctul de vedere că oamenii de cultură ai fostului principat autonom și mare principat Transilvania aparțin Ungariei de astăzi<sup>6</sup>. Nici monedele statului Transilvania nu aparțin regatului Ungariei, lucru ce l-am mai spus<sup>7</sup> și îl mai spun o dată, cu toate că tocmai pentru aceasta am fost numit „dușmănos Ungariei”<sup>8</sup> și am fost învățat de M. Dobál<sup>9</sup> că „numismatica transilvăneană nu poate fi privită smulșă din unitatea Ungariei”, iar P. Vezényi scrie că „istoria politică și culturală a Ungariei nu poate fi despărțită de istoria Transilvaniei”<sup>10</sup>. Un răspuns la menționatele scrisori către redacția revistei *Money trend*, scrisori ce au luat poziție împotriva temei „Principatul Transilvaniei – Monedele unui stat independent de regatul Ungaria”, a fost scris dar neacceptat de către redacția sus-numită, deoarece, publicându-l, „nu s-ar mai fi terminat cu contrazicerile”. Ne bucură totuși că revista *Money trend* a publicat lucrarea noastră, cu toate că putea fi sigură, de la început, de o reacție a „părții adverse”.

Credem că prezenta luare de poziție a fost necesară, spre a combate campania de dezinformare<sup>11</sup> ce a fost lansată de unii numismați ungari sau de maghiarii exilați, în special în dauna adevăratei istorii a Transilvaniei.

#### NOTE

<sup>1</sup> G. Hochstrasser, *Gedenkmünze auf den Siebenbürger Körösi Csoma Sándor*, în *Numismatisches Nachrichtenblatt*, Speyer, 35, 1986, 5, p. 124-125.

<sup>2</sup> Cf. fotografia foii de titlu a vocabularului tibetano-englez (Calcutta, 1834) redată de I. Dumitriu-Snagov, *India - Meridianul Gandhi*, București, 1978, după p. 80.

<sup>3</sup> Cf. fotografia mormântului lui, *ibidem*, după p. 80.

<sup>4</sup> Cf. V. Spinei, *Moldova în secolele XI-XVI*, București, 1982, p. 137, despre originea secuilor din cabari. El se sprijină pe două lucrări publicate la Budapesta: J. Németh, *La question de l'origine des Sicules*, în *Archivum Europae Centro-Orientalis*, 6, 1940/1941, p. 11 și Gy. Györfly, *Formation d'États au IX<sup>e</sup> siècle suivant le „Gesta Hungarorum” du Notaire Anonyme*, în *Nouvelles études historiques*, 1, 1965, p. 41.

<sup>5</sup> L. Bányai, *Pe făgașul tradițiilor frățești*, București, 1971, p. 17.

<sup>6</sup> A se vedea Borsa G., Hervay F., Holl B., Käfer I. și Kelecsényi A., *Régi Magyarországi nyomtatványok 1473-1600* (= Vechi tipărituri ale Ungariei 1473-1600), Budapesta, 1971, unde apar toate tipăriturile principatului Transilvania ca tipărituri ale Ungariei (deci și cărțile tipărite la Brașov etc.).

<sup>7</sup> G. Hochstrasser, *Sind es wirklich ungarische Münzen?*, în *Money trend*, Vaduz, 12, 1980, 6, p. 9-10; idem, *Siebenbürgische Münzen?* în *Geldgeschichtliche Nachrichten*, Frankfurt pe Main, 15, 1980, 78, p. 207; idem, *Die Zugehörigkeit der in Karlsburg/Siebenbürgen 1750-1867 geprägten Münzen*, în *Münstersche Numismatische Zeitung*, Münster, 15, 1985, 4, p. 25-28; idem, *Fürstentum Siebenbürgen-Münzen eines vom Königreich Ungarn unabhängigen Siebenbürgen*, în *Money trend*, 18, 1986, 6, p. 12-13 și 22.

<sup>8</sup> Astfel, P. Benda, în scrisoarea sa către redacția revistei *Money Trend* (9/1986, p. 30), susține absurditatea că „Transilvania a fost cultivată de maghiari în secolul al IX-lea”!

<sup>9</sup> M. Dobál în scrisoarea sa către redacția revistei *Money trend* (9/1986, p. 30).

<sup>10</sup> P. Vezényi în scrisoarea sa către redacția revistei *Money trend* (10/1986, p. 24-25). Dacă este într-adevăr așa cum a scris dr. P. Vezényi, și anume că istoria culturală a Ungariei de astăzi are nevoie pentru a fi completă și de istoria culturală a Transilvaniei, atunci este ghinionul Ungariei, deoarece istoria culturală a principatului Transilvania nu are nevoie de o întregire, luând părți din istoria culturală a regatului Ungaria.

<sup>11</sup> A se vedea și catalogul expoziției numismatice deschisă între 14 ianuarie și 16 august în Cabinetul numismatic și Colecția de Antichități a orașului elvețian Winterthur, *Ungarn – 1000 Jahre Geschichte in Münzen und Medaillen*, a cărui atitudine dușmănoasă față de România a fost combătută de noi în luarea de poziție *O carte stricătoare de suflet*, în *Mitropolia Banatului*, 37, 1987, 1, p. 95-97.

## GEDANKEN ÜBER DIE UNGARISCHE GEDENKMÜNZE ZU EHREN DES SIEBENBÜRGERS CSOMA SÁNDOR AUS CHIURUȘ

### ZUSAMMENFASSUNG

Zu Ehren der 200. Jährung des Geburtsjahres (1784) des siebenbürgischen Sprachforschers Körösi Csoma Sándor wurde in Ungarn eine Gedenkmünze geprägt. Da hier sein siebenbürgischer Geburtsort nicht angegeben war, wurde er im Ausland als „ungarischer” Forscher vorgestellt. Eine Berichtigung war deshalb notwendig, umso mehr als er selbst sich in seinen Veröffentlichungen (Kalkutta 1834) einen „Siculo-Hungarian of Transylvania” genannt hatte; seine wirkliche Heimat ist also Siebenbürgen/Rumänien und nicht Ungarn.